

De lust van het boosaardige

Door Eric Korsten

Een kleurrijk feest van schijnheiligheid, dat is de Tartuffe van NTGent en Toneelgroep Amsterdam. Wim Opbrouck speelt de rol van Orgon, bankier én slachtoffer, een in deze tijd op zijn minst opvallende combinatie.

In Shakespeares Romeo en Julia is het de befaamde balkonscène. Ook in Molières Tartuffe zit zo'n legendarisch moment. Dat is wanneer de stinkend rijke bankier Orgon zich onder de tafel verschuilt en prompt even later lijdzaam moet toezien hoe de door hem hooggeachte maar in wezen schijnheilige avonturier Tartuffe zijn vrouw Elmire het hof maakt – en hem en passant zijn hele bezit afhandig maakt. Molières Tartuffe laat zien hoe blind mensen kunnen handelen en anderen daar zonder wroeging profijt van proberen te trekken. Bij de Haagse Comedie tekenden in 1981 Willem Nijholt als Tartuffe, Wim van Rooij als Orgon en Arda Brokmann als Elmire onder regie van Pierre Laroche voor een daverende versie, die gespeeld werd in het toenmalige en inmiddels legendarische HOT Theater. “Tartuffe, ja, dat is de man die met weldadig plezier en genoeg de lust van het boze botviert”, zegt Wim Opbrouck. “Hij is voor velen de belichaming van het kwaad, maar niet per se van het slechte. Met een beetje goede wil kun je in hem een ‘Robin Hood’ zien. Het is Orgon die Tartuffe als een messias aanbidt, hem in huis haalt en hem overstelpt met liefde, die hem bepaalde kwaliteiten toeschrijft en hem wat dan ook ten geschenke geeft. Zelf vraagt Tartuffe nergens om. En als Orgon, die deftige bourgeois-homme van vijftig jaar, met welstand gezegend door een vooraanstaande positie aan het hof, de behoefte heeft om gerustgesteld en gekoesterd te worden, en iedereen die hem omringt ertoe dwingt zijn angsten te delen, ja, dan maakt Tartuffe al te graag misbruik van diens naïviteit. Dan ontstaat gelijktijdig van twee kanten een ideologisch en affectief terrorisme. Uiteindelijk kan de devote Orgon slechts als lamgeslagen toekijken hoe Tartuffe een vermetele poging doet diens vrouw te schaken”.

'Serieus blijspel'

Volgens Opbrouck is er in de Tartuffe van NTGent en Toneelgroep Amsterdam sprake van een omgekeerde werkelijkheid. “Met de ogen van de actualiteit kun je in Tartuffe de belichaming zien van de arrogante bancaire beleggingsinstellingen en financiële markten, terwijl de bankier Orgon juist een indignado is, een krokodillentranende, verontwaardigde burger, die zich een machteloos slachtoffer waant. Hij heeft zichzelf stroop om de mond gesmeerd”. Door Tartuffe te zien, verstrikt in zijn eigen manoeuvres, brengt Molière ons ertoe de anderen te bekijken door zijn ogen. Het ging Molière er met Tartuffe niet om op het toneel morele of religieuze problemen aan te kaarten, eerder om oplichterij en goedgelovigheid aan

de kaak te stellen. Plaats van handeling is het huis van Orgon zelf, in Parijs. Tartuffe wordt gerekend tot Molières ‘serieuze blijspelen’, sociale satires met een menselijke zwakte als basis. ‘Ik wil me met de belachelijke trekjes van de mensheid bezighouden en de tekortkomingen van de wereld theateraangenaam verbeelden’, schreef Molière zelf eens. Na de eerste opvoering te Versailles in mei 1664 tijdens een hoffeest, werd het stuk onder druk van notablen, en ondanks de gunstige houding van Lodewijk XIV, lange tijd verboden. Pas in 1669 kon een derde versie de goedkeuring van de bourgeoisie wegdragen. ‘De meest subtiële passages van een ernstige verhandeling over de moraal hebben maar al te vaak minder uitwerking dan de satire en voor de meeste mensen is er geen beter middel tot berisping dan hun fouten voor hen te schilderen: de meest effectieve wijze de ondeugd aan te vallen is die over te leveren aan de algemene spot’, becommentarieerde Molière indertijd eigenhandig de commotie rond het stuk. ‘Tegen berispingen kunnen mensen zich verweren, maar zij kunnen het niet verdragen te worden uitgelachen. Zij zijn bereid verdorven te zijn, maar verafschuwen het belachelijk te schijnen’.

Schijnheiligheid

Regisseur Dimitar ‘Mitko’ Gottscheff bewerkte de tekst, zoals Molière dat eigenlijk ook steeds opnieuw deed. “Het stuk eindigt nu met een scène waarin de familie en Orgon door een berg afval kruipen, op zoek naar het vermaledijde spaarbankboekje van de heer des huizes, terwijl deze jammerend van wanhoop uitroept: ‘Hoe kan het masker van zo'n godvruchtigheid / Een ziel verbergen met zoveel leugenachtigheid’”. Gottscheff, bijkans een levende legende en een van de fenomenale regisseurs uit het theaterverleden van de jaren zeventig en tachtig, is opgegroeid onder het communistische (lees: anti-kapitalistische) juk van Bulgarije. Opbrouck: “Hij is nu bijna zeventig maar heeft nog niets van zijn wilde haren verloren. Als geen ander weet hij traditie en avant-garde te verbinden. Hij heeft van Tartuffe een feest van schijnheiligheid van gemaakt, een aanklacht tegen elke vorm van fundamentalisme. In Tartuffe verschijnt nu in wezen een revolutionair op het podium die ons waarschuwt voor de geluksmachine die bij ons ‘economie’ heet. Hij toont een maatschappij in de greep van de angst, angst voor het vreemde dat onze grenzen binnensluipt en onze waarden ondermijnt”. Toch wil Opbrouck met dit stuk niet spreken van een ‘wake up call’ die er van deze nieuwe versie van Molières klassieker zou uitgaan. “Het heeft eventjes geduurd maar er zijn nu opeens heel wat stukken over de wereld van kredietbeoordelaars en de bankensector. Gottscheff heeft zich eerder ten doel gesteld een verbinding tot stand gebracht tussen ‘hoge’ en ‘lage’ cultuur. “Zo is het stuk onder meer geardeerd met tal

van liedjes, beat poems en er klinken gesampled geluiden”. Opbrouck, eerder dit seizoen te zien als Nero bij NTGent, speelt met Orgon de tweede grote rol in een half jaar. “Ik sta bijna evenveel op het podium als Tartuffe. In die zin vormen Tartuffe en Orgon een uniek duo in de theatergeschiedenis. Het is een mooi gevecht tussen ons beiden, er zit een perfecte balans tussen ons tweeën, zoals dat jullie dat bijvoorbeeld wel kennen van het duo Johnny Kraaykamp en Rijk de Gooyer”. Wim Opbrouck voert ook nog eens de artistieke leiding over NTGent. Zijn gezelschap is komend seizoen veelvuldig te zien in Den Haag door een innige samenwerking met het Nationale Toneel.

Tartuffe door NTGent / Toneelgroep Amsterdam is te zien op 2 juni in de Koninklijke Schouwburg. Meer informatie op www.ntgent.be, www.toneelgroepamsterdam.nl en www.ks.nl. Telefonisch kaarten reserveren op 0900-3456789.

Wim Opbrouck (midden, zittend): 'Tartuffe en Orgon vormen een uniek duo in de theatergeschiedenis'. ▶ Foto: Phile Deprez